

Tények és gondolatok a keresztény egység jegyében múltról és jövőről

Az egyetemes kereszténység történetében kiemelkedő eseményre került sor 50 esztendővel ezelőtt. 1965. december 7-én két méltó egyházfő, de még inkább két jó ember, VI. Pál római pápa és Athinagorasz konstantinápolyi pátriárka olyan történelmi jelentőségű cselekedetet vitt végbe, mely 911 év után új irányt szabott a keresztény sorsközösségi értékrend világképében élő emberek jövőképe számára. Az ezzel a kérdéskörrel foglalkozó szaktekintélyek közül feltétlenül indokolt megemlíteni Berki Feriz és Boleratzky Lóránd írásait, melyek a leglényegesebb szempontokra hívják föl a figyelmet.

2015. december 7-én (az 50 éves évforduló alkalmából) a Mária Rádióban *A hit kapuja* című műsorában Székely János püspök úr is megemlékezett erről az egyetemes kereszténység világában megvalósult, kimagasló értékrendű cselekedetről (személye azért is kiemelkedő e kérdéskör elemzése terén, mert rendkívül széles körben hat életútja hazánk keresztény értékvilágában: a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hit Tudományi Karán az Újszövetség Tanszék oktatója, az Esztergomi Hit Tudományi Főiskola tanára, 2006-tól rektora, az esztergomi Szent Anna-plébánia plébánosa, 2007-től az Esztergom-Budapesti Főegyházmegyében a társadalmi-oktatási-kulturális szakterület püspöki helynöke).

2015. december 15-én került sor a Szent István Tudományos Akadémia ünnepi centenáriumi ülésére a Pázmány Péter Katolikus Egyetem dísztermében (Budapest VIII. kerület, Szentkirályi u. 28. II. emelet), ahol az emlékülést levezető Dr. Sarbak Gábor irodalomtörténész, a Magyar Tudományos Akadémia Fragmenta Codicum Kutatócsoportjának munkatársa, a Szent István Társulat elnöke, a Szent István Akadémia tagja szintén megemlékezett 1965. december 7-e történelmi jelentőségéről.

I. 1965. december 7-ének történelmi jelentősége

„Szenzációként fogadta a világ keresztény közvéleménye a hírt, hogy VI. Pál római pápa és Athinagorasz konstantinápolyi patriarcha 1965. december 7-én közös megállapodással feloldotta azt az anathémát, amellyel egykori elődeik 1054-ben egymást és egymás egyházát sújtották.” 1965-ben tehát megszületett „a római pápa és a konstantinápolyi patriarcha közös nyilatkozata, amely Rómában és Konstantinápolyban egyidejűleg került felolvasásra, és amely kimondta a két egyház között 1054 óta fennálló anathéma feloldását”. A feloldás keretében mindkét egyházfő „elítéli az annak idején elkövetett kölcsönös alaptalan sértéseket, valamint a kölcsönösen kimondott anathémát, és sajnálkozását fejezi ki az egyházszakadás előtt és után megnyilvánult bizalmatlanságért és szeretetlenségért”. A konstantinápolyi „Athinagorasz patriarcha a bevett szokásnak megfelelően tájékoztatta az autokefál ortodox egyházfőket az anathéma feloldásáról, megjegyezve, hogy az csupán a szeretet és jóakarát megnyilatkozása volt, és semmiképpen nem érinti a két egyház teológiai pozícióját”.

(1) Az 1965. december 7-én tett kölcsönös visszavonás időpontja azért is fontos, mert az a II. vatikáni zsinat befejezése előtti nap volt! A II. vatikáni zsinat „1962. október 11-én kezdődött, és 1965. december 8-án fejeződött be”: „a katolikus egyház kiemelkedő eseménye” volt ez a XX. században. (2) Hangay Zoltán is írt arról, hogy VI. Pál pápa 1965. december 7-én „Athinagorasz konstantinápolyi keleti keresztény pátriárkával együtt kölcsönösen visszavonták az 1054-ben kölcsönösen kimondott kiátkozást”: ami „gesztus volt a közeledés útján”. (3) Fontos e tárgykörben megemlíteni „azoknak a testvér gesztusoknak a sorozatát, amelyeket Róma... az Orthodoxia felé

tett”, például „az egyes keleti szentek ereklyéinek visszaszármaztatását azok eredeti helyére”, és különösen „a Róma és Konstantinápoly között 1054 óta fennálló anathéma feloldását”. A keresztény egység céljából tett cselekedetekben „hatalmas szerepe van az áldott emlékű XXIII. János pápának”, aki „kitárta a Vatikán ablakait”, hogy „szabad áramlást engedjen a keresztény testvériség korszerű légkörének”. XXIII. János pápa „kezdeményezése nyomán... ült össze... a II. vatikáni zsinat”, amely a többi között „akceptálta az ökumenikus kereszténység gondolatát”. (4) A korábbi évek történéseire is indokolt utalnom, melyek összefüggéseikben is fontos folyamatokként értékelendők! „1814 óta pápa nem lépte át Itáliának a határait”, ezért is egyháztörténeti jelentőségű esemény volt, amikor VI. Pál pápa „1964 januárjában... elzarándokolt a Szentföldre, Krisztus szülőföldjére, ahol Szent Péter óta nem járt pápa”. (5) A Szentföldön, Jeruzsálemben „1964. január 5-én találkozott és békecsókot váltott VI. Pál római pápa és I. Athinagorasz konstantinápolyi patriarcha”. (6) További tekintetben is fontos év volt ez! „Az ökumenikus gondolat megerősödése 1964. óta szemmel látható a katolikus egyházban. Lényegében ugyanez érvényes az ortodox egyházra nézve is, amely a presbiteri, diakónusi és püspöki hivatal, melyeket maga Krisztus alapított, a lelki egyház szempontjából elengedhetetlenül szükségesnek tartja a karizmák terjesztéséhez.” (7) Az „Orthodox egyház” a fenti egyháztörténeti folyamatokban „azzal lepte meg akaratlanul is az ökumenikus közvéleményt, hogy az autokefalitás elvéből adódó látszólagos széttagoaltsága ellenére is minden egyházközi megnyilatkozásában Egyetemes Orthodox egyházként” lépett föl. (8) Több évtizedes folyamatok érlelődtek be 1965-re! „A katolikus egyház ökumenikus magatartásának a kialakulását elsősorban az 1918. május 20-án hatályba lépett Codex Iuris Canonici akadályozta, amely vegyes házasság esetében az összes gyermeknek a katolikus vallásban való nevelését kívánta meg. [...] Ez a magatartás 1959-től, a II. Vatikáni Zsinat összehívásától, illetve az Ökumenizmus kezdetű dekretumtól kezdve, 1964-től kezdve változott meg alapjaiban. XXIII. János pápa 1960. június 5-én megalapította a Keresztény Egységtitkárságot, majd 1962. október 11-én megnyitotta a II. Vati-

káni Zsinatot. Ezen három szkéma került a zsinat elé: A Zsinat Keleti Bizottsága részéről beterjesztett *De unitate Exlesiae*, az *Ut omnes unum sint*, valamint a Teológiai Bizottság által benyújtott *De ecclesia-ban levő egységtörekvéstről* szóló és az Egységtitkárság által benyújtott *De oecumenismo* című szkémák.” (9) Az egyetemes kereszténység jegyében lényegesek az alábbi adalékok is! „A Filioque körül az 1054. évi nagy egyházszakadás idején, majd az újraegyesülési kísérletek során is (XIII-XIV. század) éles viták folytak a keleti és nyugati teológusok között. Jelenleg azonban az ökumenizmus korában, különös tekintettel az arianus veszély megszűnésére, a filioque kérdése háttérbe szorult. [...] A konstantinápolyi II. egyetemes zsinat 1600. évfordulója alkalmából maga II. János Pál pápa kétszer is Filioque nélkül idézte a nikea-konstantinápolyi hitvallást.” Itt fontos kiemelni „a 381. évi konstantinápolyi II. egyetemes zsinat 1600. évfordulójának együttes megünneplését Konstantinápolyban és Rómában”. (10) „A katolikus egyház ökumenikus vonalon kifejtett tevékenységének eddig már két igen jelentős eredménye is volt. Az egyik az 1965. december 7-én Rómában és Konstantinápolyban a katolikus és ortodox egyház között 1054-ben kimondott anathéma kölcsönös feloldása, a másik pedig, hogy a Vatikán és a Lutheránus Világszövetség között 1967. óta folyamatos tárgyalások eredményeképpen létrejött egy sereg dokumentum.” (11)

II. 1053-ban Róma és Konstantinápoly katonai szövetségben állt egymással

Szinte sosem történik említés arról, hogy az 1054. évi egyházszakadás előtt egy évvel, 1053-ban Róma és Konstantinápoly még igen szoros kapcsolatban, katonai szövetségben állt egymással. IX. Konsztantinosz Monomakhosz volt ekkoriban a görög császár, aki Magyarország XI. századi történelmi kapcsolatrendszerében igen kimagasló jelentőségű: hozzá köthető a magyarországi görög Monomakhosz-korona.

A „bizánci művészetnek nem egy emléke kerül a XI. század második felében Magyarországra, így Monomakhosz koronája” is. (1) A Monomakhosz-korona görög munka: a lemezen Konsztantinosz Monomakhosz görög császár, Zoé és Theodóra császárnők, valamint táncosnők láthatóak. (2) A konstantinápolyi gö-

rög „császári udvarban működő ötvösök keze munkája lehetett a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött híres Monomakhosz-korona is”. (3) Ez a XI. századi aranykorona IX. „Kónsztantinosz Monomakhosz bizánci császár ajándéka” volt a magyar királynak. (4) Jelentősége igen fontos! Magyarország régészeti leletei azt mutatják, hogy az „ötvösségben is számos emléken mutatható ki a bizánci hatás, túl a királyi jelvények és az uralkodói reprezentáció kétségtelen, és általában a nyugaton mindenhol erősen érvényesülő bizánci befolyáson”. (5) A Nyitrapalánkán talált „Monomakhosz-korona nyitott formájával jól tükrözi a világi hierarchiáról vallott bizánci elképzeléseket”. (6)

A korabeli latin–görög egyházi kapcsolatrendszer tekintetében fontosak az alábbi adalékok.

Itália egyháztörténeti világa kapcsán jelentős adat, hogy 1054-ben „számos görög templom és monostor van Rómában és Rómán kívül”. (7) „Ravennában a longobárdok uralkodása alatt egy bizánci exarchátus is működött”; és bár „a bizánci udvar és a római pápa közötti kapcsolat a későbbi évszázadokban gyakran nem volt felhőtlen, azért együttes fellépésekre, szövetségkötésekre is sor került”. Leginkább azt indokolt kiemelni, hogy „IX. Kónsztantinosz (eredeti neve K. Monomakhosz, 1000 k.- 1055) bizánci császár és IX. Leó (1002-1054) pápa 1053-ban katonai szövetséget kötött az Itáliát fosztogató normannok ellen”: „nagy szerep jutott a lombard származású Argyrusnak, a dél-itáliai bizánci fennhatóságú terület előjárójának is”. (8)

Az 1053. évi latin–görög katonai szövetség történelmi ténye rendkívüli jelentőségű több szempontból is.

Az „1053. június 16-án, a Foggia város mellett vívott civitate-i csatában a pápai sereg... vereséget szenvedett a normannoktól”, aminek egyik oka az volt, hogy „Argyus bizánci katonái csak késve érkeztek meg a csata színhelyére”. A „pápa a normannok fogságába esett”, majd „keresztényi felebaráti szeretetből feloldozást adott a normannoknak a kiközösítés alól”, és „elismerte investitúra jogukat is, mely az egyházi javadalmak tisztsegeinek betöltésére terjedt ki”. (9) IX. Leó pápa 9 hónapig volt a normannok foglya, majd „megtörten és betegen tért vissza fogságából Rómába, ahol egy hónappal

később meghalt”. (10) IX. Leó pápa 1054. április 19-én hunyt el. (11) A végeredménye az lett az évtizedeken át vívott csatározásoknak, hogy a „Dél-Itáliát meghódító normannok... 1071-ben foglalják el Bizánc utolsó itáliai erősségét, Barit”. (12) A XI. századra vonatkozó érdekes adalék a következő görög forrás, amely a Szent István és I. András korában fennálló magyar–görög szövetségi kapcsolat keretében – Kalabria területén – megvalósuló katonai együttműködés alapvető bizonyítéka. 1992-ben került közzétételre egy fontos tanulmány, mely egy olyan (XI. század közepéről való) „görög nyelvű diplomát” ismertetett, melynek „magyar történeti forrás mivolta minden kétségen felül áll”. Indokolt megismerni e „kútfőt és az abból levonható tanulságokat, amelyek más források helyes értelmezését is elősegítik, s gyarapítják a 11. századi magyar-bizánci kapcsolatokra vonatkozó ismereteinket”. Ezt az „oklevelet egy Kyrillos nevű férfi adta ki illetve látta el kézjeggyel”: ő volt a Kalabriában állomásozó „magyarok csapattestének parancsnoka” (az oklevélben a görög domesztikosz szó szerepel). A „bizánci Calabria thema” területén állomásozó „magyar kontingens létszáma jelentős, mintegy ezred nagyságú lehetett”, melynek okán szükséges említést tenni I. András „magyar király bizáncbarát orientációjáról”: „a Szent Istváni külpolitika irányait folytató” I. András „ismét szövetséges viszonyt épített ki a konstantinápolyi basileusszal”, a görög császárral. A „bizánci-magyar barátság egyik jelét kell látnunk a Kyrillos vezette magyar csapattest calabriai jelenlétében is”. Nagy valószínűséggel ez a dél-itáliai „magyar csapattest már korábban a calabriai császári hadsereg részét képezte s legfeljebb az utánpótlás, a kiöregedettek, a csatában elesettek, meghaltak helyének feltöltése történt I. András idején”. Az összefüggések tekintetében rögzítendő, hogy „1025-ben feltételezhetően magyar csapat is szolgált” Szent István görög szövetségi kapcsolata révén a görög „Basileios császár (976-1025) Dél-Itáliába vezényelt seregében”. A fenti adatokat figyelembe véve megállapítható, hogy „száz százalékot megközelítő a valószínűsége annak, hogy a 11. században Ungros néven említett calabriai földbirtokosok a Szent István és I. András idején bizánci szolgálatba szegődött

magyar katonák, illetve azok leszármazottai voltak”. (13)

Megítélésem szerint a fent említett dél-itáliai magyar–görög katonai szövetség eredményeként kerülhetett Magyarországra a görög Monomakhosz-korona.

III. Az 1054. évi egyházszakadás

IX. Leó pápa halála miatt az egyházszakadást jelentő cselekmények abban az időszakban történtek, amikor éppen üres volt a pápai trón. De hogyan is zajlottak azok az események, melyek a Róma–Konstantinápoly katonai szövetség után egy esztendővel a szakadáshoz vezettek?

A „konstantinápolyi Hagia Sophia székesegyház kléríkusa” Leó „ochridai érsek” lett, és ebbéli minőségében 1053 szeptemberében „kritikus hangú, görög nyelvű levelet” írt alá Kerullariosz Mihály konstantinápolyi pátriárkával egyetemben, amelyben „a cölibátust, a szombati böjtöt és a kovásztalan kenyér használatát kifogásolta”. (1)

Ohrid kapcsán fontos megemlíteni, hogy innen került egy Szent György ereklyéje Veszprémbe a XI. század első negyedében.

A Magyar Katolikus Lexikon ezt rögzíti a veszprémi Szent György-kápolnáról: „Veszprém legkorábbi építészeti emléke [...] egyterű körkápolna, rotunda volt, félkörívesen záródó szentéllyel.” E körkápolnát „Szent István 1016 és 1018 közötti bizánci szövetségével lehet összefüggésbe hozni”, melynek „során Bazileosz bizánci császár első királyunknak adta azt a... Szent György-ereklyét, amit addig Ohrid érseki székhelyén őriztek.” A Szent György-körkápolna a középkorban híres búcsújáró hely volt, mert itt őrizték Szent György fejereklyéjét.

Bálint Sándor ezt írta: a „veszprémi Szent György-kápolna a sárkány ölő lovagnak talán a legősibb hazai szentélye, amely állítólag még a X. századból származik”; és Szent Imre legendájában olvasható, hogy „fogadalmát egy szolgája jelenlétében Veszprém vára legősibb, Györgynek szentelt egyházában tette le”. (2)

A cölibátust érintő latin–görög vita vonatkozásában fontos az alábbi megállapítás.

Szent László törvényeiből kitűnik, hogy Magyarországon „a papok házasságát illetően a keleti kánon volt érvényben: a papok egyszer, felszentelésük előtt, megházasodhattak”. (3)

De térjünk vissza Leó ochridai érsek és Kerullariosz Mihály konstantinápolyi pátriárka 1053 szeptemberében kelt levelének itáliai hatására.

IX. Leó pápa „visszautasította a latin rítusú egyházat ért kifogásokat, s megismételte, hogy Róma primátusa egyházi ügyekben mindenkor meghatározó”. 1054 júniusában a római követek „átadták a pápai válaszlevelet”, ám „a hivatalos levél pecsétje nem volt sértetlen, ráadásul az átadott levél igen kritikus hangú volt, nem a végleges szöveget tartalmazta, hanem egy görög nyelvű korábbi változatot”. (4) Az 1054. július 16-án a „Hagia Sophia főszékesegyházban az oltárra” helyezett pápai bulla „átokkal sújtotta” Kerullariosz Mihály konstantinápolyi pátriárkát és „vele együtt Leót”, Ochrida érsekét: ez a „kiközösítés minden követőjükre” is vonatkozott. „A küldöttség a helyi szenátus tagjait és az egyházatyákat, valamint a város lakóit nem vonta a kiközösítés hatálya alá”. (5) Az egyházszakadáshoz vezető út első lépése az volt, hogy „Humbertus kardinális és két társa 1054. július 16-án letette a konstantinápolyi Hagia Sofia oltárasztalára az időközben elhunyt IX. Leó pápa nevében a Kiruláriosz Mihály konstantinápolyi patriarchát és a vele ugyanazon hitelveket vallókat anathémával sújtó okiratot”. (6) A konstantinápolyi patriarcha „nyolc nappal később összehívta a helyben székelő szinódust, amely hasonló anathémát mondott a nyugatiak említett okmányára és mindazokra, akik azt elfogadják és azonosítják magukat vele”. (7) A „Konstantinápolyi Patriarchátus Nagy Törvényszéke anathémával sújtotta a római bulla szerkesztőit, az istentelen Humbertust és támogatóit”, majd pedig „nyilvánosan elégettette a bulla példányait egy kivételével, amelyet a levéltárba küldtek archiválásra”. Kerullariosz Mihály konstantinápolyi pátriárka „elrendelte a konstantinápolyi latin rítusú templomok bezárását és lerombolását, illetve a pápa nevének törlését a hivatalos dokumentumokból”. (8) A görög „császár által összehívott konstantinápolyi zsinat, miután a pátriárka a kiközösítő bullát nyilvánosan elégette, kiközösítette a római követeket”; és ennek következményeként a „szakítás Kelet és Nyugat között formálisan is megtörtént”. (9) 1054-ben „beteljesedett a szakadás a keresztény Kelet és Nyugat között”. (10)

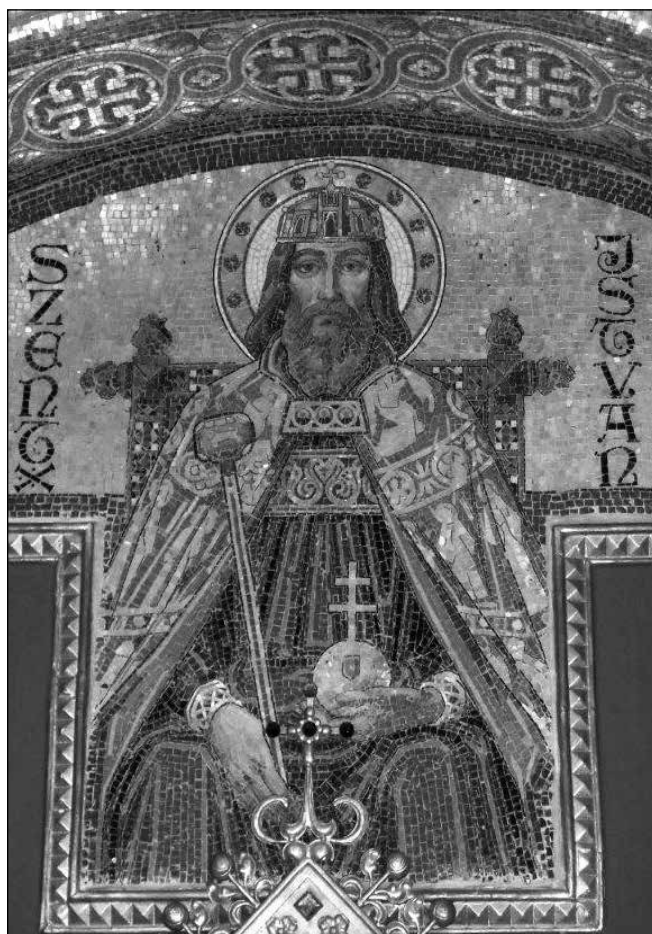
IV. Az 1054. évi kölcsönös „elmarasztalások” valódi tartalma

1054. július 16-án Humberto da Silva Candida bíboros „az összegyűlt nép és papság előtt letette a Hagia Szophia oltárára a saját maga fogalmazta, Kerullarioszt és követőit kiközösítő bullát”. (1) Kerullariosz konstantinápolyi pátriárka a vádakra „a július 24-én tartott zsinaton válaszolt, és a kiközösítést a pápai legátusokra fordították vissza”. (2)

Humberto bíboros tette kapcsán napjainkban is „vita tárgya, hogy volt-e felhatalmazása erre a lépésre: IX. Leó pápa ugyanis már április 19-én meghalt, utódját pedig még nem választották meg”. (3) Hangay Zoltán szerint a „pápai követek kétségtelenül túllépték a hatáskörüket”. (4) Tartalmát tekintve kölcsönös „anatéma” állt elő, de ez valójában adott személyekre vonatkozott, nem pedig a latin és a görög szertartású egyházakra! A Pallas Nagylexikon azt rögzíti az „anatéma” szócikkében, hogy e görög szó jelentése az „egyházban elszakítást jelent Krisztustól s kiközösítést az egyházból”. A Magyar Katolikus Lexikon „anatéma” szócikkében az áll, hogy e görög szó „a keresztény szóhasználatban: kárhoztatás, kiközösítés” értelmű, és „az egyházból való kizárás, a kiközösítés csak a liturgiától és a szentségek vételétől való időleges eltiltás” tényét jelenti.

Az „anathéma az Ókeresztény Egyházban egyházi átokkal egyenértelmű kiközösítést jelentett, amellyel a Krisztustól és az Ő egyházától elpártolókat sújtották”: az „anathéma alatt lévőket” ez akként érintette, hogy velük „az Egyház tagjai semmiféle érintkezésbe nem léphettek”. A „későbbi évszázadok folyamán az anathéma vesztett ebből a szigorából”. (5) „Lényegében az anathéma arra szűkült le, hogy a vele egymástól elválasztott egyházak főpapjai és papjai nem végezhettek közös liturgiát, híveik pedig nem részesülhettek a másik egyház Szent Eucharisztijában és egyéb szentségeiben. Nem mintha nem ismernék el egymás szertásainak érvényét, hanem pusztán azért, mert nincs meg köztük a dogmatikai, szentségi és kánoni egység.” (6)

A „nincs meg köztük a dogmatikai, szentségi és kánoni egység” kapcsán érdemes felidézni Szent István királyunknak az *Intelmekben* megfogalmazott alapvetéseit.

V. Szent István királyunk értékvilága

Remek érzés magyar apostolkirályunk, Szent István állam- és egyházszerzői munkájára emlékeznünk, mely a keresztény egység jegyében valósult meg; majd a későbbi magyar királyaink is ennek szellemében jártak el. A Szent Istvánt követő magyar királyok egyetemes értékrendje kapcsán indokolt rögzítenem, hogy 1054 után senki sem volt közülük, aki elfogadta volna a kölcsönös anatómát jelentő, fent említett aktusokat. Azért is fontos hangsúlyozni ezt, mert a keresztény egység szellemében működő magyar egyházszervezet egészen Mátyás király koráig ezen egyetemes egységfelfogás jegyében járt el. Sőt, valójában ez a fél évezredes magyar keresztény vallási türelem volt az alapja annak, hogy Magyarországon a későbbi századokban sem robbant ki semmiféle vallásháború. Ez volt a magyarországi hatalom- és államelmélet egyik legfontosabb értéke – a vallásszabadság szellemében –, mely a XVI. századi magyar reformáció korában is alapvetés maradt a magyar jogelméletben és -gyakorlatban, melynek alapja

a Szent István által az *Intelme*kben is megfogalmazott hitvallás volt.

„Hiszen melyik görög kormányozhatná a latinokat görög szokások szerint, vagy melyik latin kormányozhatná a görögöket latin szokások szerint? Semelyik. Ezért az én gyakorlatomat kövesd, hogy a teid között kiválónak, az idegenek között pedig dicséretére méltónak tartsanak.” (1)

Érdeemes visszautalni a fentebb már hivatkozott 1053. évi görög levélre.

Leó ochridai érsek a levélben a többi között „a szombati böjtöt és a kovásztalan kenyér használatát kifogásolta”. (2)

E körben érdemes utalni Szent László királynknak „a húshagyatról” szóló törvényére.

A Magyar Katolikus Lexikon ezt rögzíti a „szabolcsi zsinat, 1092. máj. 20.” kapcsán: „I. (Szent) László király (ur. 1077-95) vezette magyar nemzeti zsinat. ... 31. Azok a latinok (olaszok), akik nem akarják követni a magyarok törvényes szokását, tudniillik akik miután a magyarok a húst elhagyták, ők hétfőn és kedden is húst esznek (hamvázószerdá előtt), ha nem akarnak egyetérteni a mi jobb szokásunkkal, menjenek, amerre látnak. A pénzt azonban, amit itt szereztek, hagyják itt, kivéve, ha észhez térnek és velünk együtt elhagyják a húst.”

Magyarországon tehát a „nagyböjti fegyelem tekintetében is a keleti szokások voltak az irányadók”. (3) Szent István király I. törvényének 18. szakasza említi az elhunyt szabados után tartott szeretetlakoma (agapé) tartását, méghozzá ezt megteheti „amilyen módon akarja”. (4) A fenti adalék azért fontos, mert az istentisztelet központi eleme volt már az első keresztények között is a szeretetlakoma, az „agapé”: e görög szó jelentése szeretet, szeretet asztala, közasztal, szeretetlakoma, emléklakoma.

Az *Intelme*k elején ezt rögzítette Szent István király: „A királyi méltóság rangját csakis a hívők és a katolikus hitet vallók nyerhetik el, ezért parancsainkban a szent hitet tesszük az első helyre”; „...javaslom és sugallom, kedves fiam, hogy a katolikus és apostoli hitet akkora buzgalommal és éberséggel őrizd, hogy minden Istentől rendelt alattvalódnak példát mutass, s valamennyi egyházi személy méltán nevezzen igaz keresztény hitvallású férfinak”; „...ha a hit pajzsát tartod, rajtad az üdvösség sisakja is”; „...e lelki fegyve-

rekben szabályszerűen harcolhatsz láthatatlan és látható ellenségeid ellen”; „...az apostol ezt mondja: »Csak az nyeri el a babérkoszorút, aki szabályszerűen küzd.«”; „...a katolikus hit, melyben – miként Atanáz mondja – ha akárki híven és erősen nem hisz, semmiképp sem üdvözüül.” (5) Szent Atanáz (298 körül – 373) Alexandria püspöke, egyháztanító volt. Fontos utalnom arra, hogy milyen lényeges jelentésváltozáson ment át a katolikus szó a Krisztus utáni II. évezred első felében. Magyar István ekként fogalmazott: „A nagy egyházszakadás (1054) óta a Római Egyház a katolikus jelzőt használja, mi pedig az »orthodox« megjelölést.” (6) Baán István pedig arról írt, hogy a XIV. században a „katolikus szó még nem felekezetet jelöl, nem kizárólagosan a római egyházat, hanem a nikaia-konstantinápolyi hitvallás értelmében azt jelenti, hogy az egyház egyetemes, tanításában, térben és időben”. (7) Az *Intelme*k „A katolikus hit megőrzéséről” szóló (fent idézett) részében rögzítettek kapcsán lényeges kiemelni, hogy itt „a nikaiai 325-ben megtartott zsinat határozatát megerősítő konstantinápolyi egyetemes zsinat (381) hittétel megfogalmazásának megisméltését olvassuk”. (8)

Az utóbbi egyetemes zsinat jelentősége igen kiemelkedő volt.

„A Konstantinápolyban Kr. után 381-ben tartott 2. egyetemes zsinat, az egyes püspöki székek pentarchián belüli viszonyát diplomatikusan annyiban változtatta meg, hogy a zsinaton elfogadott 3. kánon – a régi Róma után – az Új Róma tiszteletbeli elsőségét mondta ki.” (9)

Szent István király állambölcselete, az *Intelme*k ezer éve meghatározza a magyar világméretet. Az *Intelme*k jogi értelemben is rögzítést nyert, mint „Szent István első magyar király Dekrétumainak első könyve” magyar jogbölcseleti és erkölcsi világméretű törvény: a „*Corpus Juris Hungarici*” révén is a magyar jogrendszer örök alapeleme! (10)

Az *Intelme*k műfaji szempontból a bizánci katoptrikus irodalomba tartozik (amelyet Kónsztantinosz Porphürogenétosz is felhasználta), tartalmilag viszont teljesen magyar vonatkozású, és az István király által képviselt egyházpolitika szellemében fenntartás nélkül elfogadja, sőt legalizálja a korabeli görög és latin rítusú kettős kereszténységet. (11)

Megítélésem szerint valójában nem valami féle kettősségről, hanem éppen a keresztény egységnek a megfogalmazásáról van szó Szent István király művében. Dogmatikai, teológiai és liturgikus különbségek sem akkor, sem a jelenünkben, sem pedig a jövő keresztény világában nem jelenthettek/jelenthetnek falakat közöttünk: ez kizárólag rajtunk, hívő embereken múlik. A kereszténység kétezer éves üzenete a sorsközöséget jelentő szeretetet hirdeti!

Szent István *Intelmei Imre herceghez* a magyar jogbölcseleti világképi tartalom meghatározásának a lényegi elemeit, a történeti alkotmány államszervezési, törvényhozási elveit rögzítette: ez egyben a magyar törvénykezési folyamattal szembeni folyamatos és állandó erkölcsi elvárást is megfogalmazta. Az *Intelmei* valójában közjogi státust is nyert: a király ezzel rögzítette az alkotmányosságon alapuló törvénykezési, hatalomgyakorlási erkölcsi rendet. „A trónörökös számára készült *Intelmei* esetében felmerült görög előképek felhasználása.” Az *Intelmei*ket „a filológiai és eszmetörténeti elemzés egyaránt... korszerű politikai-elméleti értekezésként tartja számon”. (12)

VI. Keresztény egységünk alapvetése és jövőképe

Hangay Zoltán ezt rögzítette: 1054-ben „ért véget a kereszténység egysége, bár sokan akkor átmeneti, jelentéktelen epizódnak tartották a történeteket”. (1) „Ismételt és meddő újraegyesülési kísérletek” zajlottak ezt követően évszázadokon át. (2) Árpád-házi királyainktól kezdve Zsigmond királyig mindig is fő szempont volt a magyar diplomácia szintjén, hogy az ún. uniós szándékokat elősegítsék a keresztény egység jegyében. Azt is fontos rögzíteni, hogy a 1054. évi kölcsönös „elmarasztalások nem az egyes egyházakra, hanem egyes személyekre vonatkoztak”, ám végeredményben mégis egyházszakadáshoz vezettek. (3)

VI. Pál római pápa és Athinagorasz konstantinápolyi pátriárka történelmi jelentőségű feloldása annak reményében valósult meg, hogy „a Szentlélek megtisztítja a keleti és nyugati keresztények szívét, úgy, hogy azok elítélik és levetik a történelmi hibákat, s végül is eljutnak a közös és egységes apostoli hit megvallására és a szent-

ségi közösségre, amely megvolt az Egyház történelmének első évezredében”. (4)

„XXIII. János pápát és I. Athinagorasz konstantinápolyi patriarchát” annak okán is emlegetni kell, hogy sokat fáradoztak „a keresztény egység újrateemtésé[n]”. (5)

Az egyetemes kereszténység jegyében fontosak a következő megállapítások.

XXIII. János pápa ezt vallotta: „Ne azt keressük, ami elválaszt, hanem azt, ami összeköti!”. Ez „nagy visszhangot váltott ki, akárcsak az ökumenikus direktórium 1967-ben és 1970-ben a keresztény egységtörekvésekről szóló irányelvei”. „Egyre igényesebb párbeszéd van kialakulóban a keleti és nyugati kereszténység közötti közeledés vonatkozásában is. [...] Napjaink egyik intenzíven tevékenykedő mozgalma az »Igazságosság, béke és a teremtett világ megőrzése« gondolatot zászlajára tűző katolikus-ortodox-protestáns kezdeményezés, amely 1989. óta tömöríti egységbe az Európáért felelősséget hordozó keresztényeket. [...] 1983. november 27-én hatályba lépett új Codex Iuris Canonici volt, amelyet már az ökumenikus szellem jellemez, minthogy szakított a 'communio plena' és a nem katolikus keresztény egyházakra vonatkozó 'communio non plena' (nem teljes közösség) fogalmával. Az új Codex már így rendelkezik: »A püspökök egész testületének és az Apostoli Szentszéknek különösen feladata, hogy előmozdítsák és irányítsák a katolikusok részvételét az ökumenikus mozgalomban, melynek célja az összes keresztények között az egység helyreállítása, melynek munkálására az egyház Krisztus akaratából köteles. Ugyancsak a püspökök és a jognak megfelelően a püspöki konferenciák feladata, hogy ezt az egységet előmozdítsák és amennyire a körülmények szükségessé vagy ajánlatossá teszik, gyakorlati szabályokat alkossanak a legfőbb egyházi hatóságok előírásainak figyelembevételével.«” (6)

1965. december 7-én „VI. Pál pápa és Athinagorasz patriarcha közös lépése... baráti, testvéri gesztus volt, amely... alkalmas arra, hogy bensőségesebb, meghittebb, közvetlenebb légkör alakuljon ki” a keresztény egyházak között. (7)

Ez leginkább rajtunk, hétköznapi keresztény embereken múlik!

Boleratzky Lóránd ezt rögzítette: „*Semmiféle törvény vagy intézmény nem tudja a keresztények igazi egységét biztosítani, hanem csak az evangélium. Az egység célja nem lehet az uniformizálódás, hanem a közös bűnvallás, és az egyház közös feladatainak a felismerése. Azért van sok egyház, mert nem engedelmessékedünk fenntartás nélkül Jézus Krisztusnak.*” (8)

Megítélésem szerint a keresztény egység Istenünkben mindvégig töretlen volt (954 és 1965 között is), és az lesz a jövőben is: a szeretetben való cselekvés alapvetése révén nem lehetnek közöttünk dogmatikai, teológiai és liturgikus szakadékok. XXIII. János pápa üzenetének a szellemében kell egymás felé kitérni karjainkat: „*Ne azt keressük, ami elválaszt, hanem azt, ami összeköt!*” 911 esztendő után, 1965. december 7-én tett cselekedeteikkel VI. Pál római pápa és Athinagorasz konstantinápolyi pátriárka megmutatták az utat a keresztény egység irányába: a közeledés érdekében olyan testvéri gesztust tettek, amelynek nyomán kell eljárunk a mindennapjainkban. Ha ők megtehették ezt a közeledést (a dogmatikai, teológiai és liturgikus különbözőségeik ellenére is), akkor bármelyik keresztény megteheti ugyanezt a másik keresztény irányába. De ezen túlmenő üzenete is van a két egyházfő 50 évvel ezelőtti cselekedetének. A szeretetben való cselekvés nem csupán a keresztények kiváltsága: minden ember Isten gyermeke. A nem hívő ember is. Az emberiség közös műveltségi kincseiért cselekedni, az értékek megmentéséért tevékenykedni a sorsközösséget jelentő testvériség jegyében emberséges feladat. Az egyetemes és a helyi kultúra a közösségi lélek és cselekvés csodája, melynek szellemi üzenete a legfőbb örökség az emberiség közös történetében, mely teljesen természetes módon a maga helyi értékén a legmeghatározóbb. Bennünket, embereket nem választhatnak el hitbéli, felekezeti, liturgikus és nemzeti különbségek.

A sorsközösséget jelentő szeretet szellemében Isten és humanizmus egységében szükséges léteznünk! Minden ember között természetes kapocs a humanizmus eszménye. Ismét a humanizmus minél teljesebb világát kell újraépíteni az emberiség egysége és testvérisége jegyében: ez minden ember önként vállalt felelősségi körébe is tartozik, melynek helye leginkább az ember

saját szülőföldjén van; és hogy ez ismét természetes alapvetés legyen mindannyiunk számára, abban bizony nagyon is egymás lelki és szellemi segítségére kell lennünk. Olyan erkölcsi kötelesség ez, mely minden időben felülír bármely írott jogot. Leleki és szellemi újraépülésünk következményeként megszűnik majd az a helyzet, hogy igaz és becsületes eszmények nélküli tökémoszások határozzák meg életünket.

Természetes gondolkodásra, erkölcsi biztonságra és ebben gyökeredző természetjogi gondolkodásra van szükség ahhoz, hogy ennek jegyében megtett méltó és igazságos cselekedeteink révén ember és ember között végre béke legyen. 50 esztendővel ezelőtt, 1965. december 7-én így tettek VI. Pál római pápa és Athinagorasz konstantinápolyi pátriárka; egy ezredéve pedig Szent István királyunk is!

Források:

I. 1965. december 7-ének a történelmi jelentősége. (1) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 387., 389., 390., 393. o.; (2) A kereszténység krónikája. Bp., 1998. 418. o.; (3) Hangay Zoltán: A pápák könyve. Bp., 1991. 232., 387. o.; (4) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 414. o.; (5) VI. Pál pápa – Szent Kereszt Plébánia. www.szentkeresztplebania.hu/ujsag_2009_december_55555.html – letöltve 2015. július 18-án.; (6) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 723. o.; (7) Boleratzky Lóránd: Az ökumenikus kérdés egyházi jogi vonatkozásai. In.: *Iustum Aequum Salutare*. III. 2007/1. 67. o.; (8) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 415. o.; (9) Boleratzky Lóránd: Az ökumenikus kérdés egyházi jogi vonatkozásai. In.: *Iustum Aequum Salutare*. III. 2007/1. 68., 69. o.; (10) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 546–547., 711. o.; (11) Boleratzky Lóránd: Az ökumenikus kérdés egyházi jogi vonatkozásai. In.: *Iustum Aequum Salutare*. III. 2007/1. 70. o.;

II. 1053-ban Róma és Konstantinápoly katonai szövetségben állt egymással. (1) Gerevich László: Budapest művészete az Árpád-korban. In: Nagy Tibor – Györffy György – Gerevich László: Az őskortól az Árpád-kor végéig. Budapest története. I. Budapest, 1975. 355. o.; (2) Korai magyar történelmi lexikon (9–14. század). Bp., 1994. 466. o.; (3) Olajos Teréz: Bizánc. In: Európa és Magyarország Szent István korában. Szerkesztette Kristó Gyula és Makk Ferenc. Szeged, 2000. 248. o.; (4) Hegedűs Géza: Korona és kard. Bp., 1975. 57. o.; (5) Lovag Zsuzsa: A Veszprémi Múzeum vaskeresztje. Veszprém kora

középkori emlékei. In: Veszprémi Múzeumi Konferenciák. 5. 1994. 69. o.; (6) Bizánc és Közép-Európa népei a 7–12. században. Beszámoló a Magyar-Szovjet Történész Vegyesbizottság 1986 decemberében rendezett leningrádi tudományos ülészakáról. In: Századok. 1987. 4. szám. 722. o.; (7) Hangay Zoltán: A pápák könyve. Bp., 1991. 106. o.; (8) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 104. o.; (9) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 104–105. o.; (10) Hangay Zoltán: A pápák könyve. Bp., 1991. 106. o.; (11) A kereszténység krónikája. Bp., 1998. 134. o.; (12) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 105. o.; (13) Olajos Teréz: Egy felhasználatlan forráscsoport. A 11. századi magyar-bizánci kapcsolatok történetéhez. In: Századok. 1998. 215.; 215–216.; 217.; 218., 219.; 221.; 222. o.; (3) Keresztény lovagok a XXI. század elején – Szent István Lovagrend: www.stefanitalovagrend.communio.hu/tortenet.html – letöltve 2014. január 28.; (4) Dr. Sztripszky Híador: Jegyzetek a görög kultúra Árpád-kori nyomairól. Bp., 1913. 25., 26., 29. o.; (5) Keresztény lovagok a XXI. század elején – Szent István Lovagrend: www.stefanitalovagrend.communio.hu/tortenet.html – letöltve 2014. január 28.; (6) Lovag Zsuzsa: A Veszprémi Múzeum vaskelesztje. Veszprém kora középkori emlékei. In: Veszprémi Múzeumi Konferenciák 5. 1994. 69. o.; (7) Kristó Gyula – Barta János – Gergely Jenő: Magyarország története. Előidőktől 2000-ig. Bp., 2002. 42. o.; (8) Magyar István: Bevezetés az ortodox kereszténységbe. In: Az ikon kinyitása. Orosz szellemi-történet és kultúra a 19-20. században. Százhalombatta, 2010. 27. o.; (9) Baán István: A XIV–XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkorai görög nyelvű forrásai. Összegyűjtötte, fordította és bevezetéssel ellátta Baán István. Bp., 2013. 57. o.; (10) Kocsi Csörgő Bálint: Kösziklán épült ház ostroma. In: Rab századok (Börtönnaplók, börtönlevelek). Összegyűjtötte, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Pintér József. Bp., 1956. 61. o.; (11) Györffy György: Szent István történeti kutatásunkban. In: História. 1988. 4. szám.; (12) Boldog Mór – Magyar Katolikus Egyház. www.katolikus.hu/szentek/1025.html – letöltve 2014. december 15.: az idézet Rónay György fordítása;

III. Az 1054. évi egyházszakadás. (1) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 105. o.; (2) Bálint

Sándor: Szent György kultuszának maradványai a hazai néphagyományban. In: Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság értesítője. 85. évfolyam, Budapest, 1974. 214. o.; (3) Magyar művelődéstörténeti lexikon. I. Középkor és kora újkor. Aachen – Bylica. Főszerkesztő Kőszeghy Péter. Bp., 2003. 384. o.; (4) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 105. o.; (5) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 106. o.; (6) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 388–389. o.; (7) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 389. o.; (8) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 106. o.; (9) Gecse Gusztáv: Vallástörténet. Bp. 1980. 147. o.; (10) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 389. o.;

IV. Az 1054. évi kölcsönös „elmarasztalások” valódi tartalma. (1) A kereszténység krónikája. Bp., 1998. 134. o.; (2) A kereszténység krónikája. Bp., 1998. 134. o.; (3) A kereszténység krónikája. Bp., 1998. 134. o.; (4) Hangay Zoltán: A pápák könyve. Bp., 1991. 106. o.; (5) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 387. o.; (6) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 388. o.;

V. Szent István királyunk értékvilága. (1) Szent István király Intelmei és Törvényei. Fordította Bollók János (Intelmei) és Kristó Gyula (Törvények). Bp., 2000. 31. o.; (2) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 105. o.; (3) Magyar művelődéstörténeti lexikon. I. Középkor és kora újkor. Aachen – Bylica. Főszerkesztő Kőszeghy Péter. Bp., 2003. 384. o.; (4) Szent István király Intelmei és Törvényei. Fordította Bollók János (Intelmei) és Kristó Gyula (Törvények). Bp., 2000. 49. o.; (5) Eisler János: Kis könyv a Szent Koronáról. Bp., 2013. 133. o.; (6) Magyar István: Bevezetés az ortodox kereszténységbe. In: Az ikon kinyitása. Orosz szellemi-történet és kultúra a 19-20. században. Százhalombatta, 2010. 27. o.; (7) Baán István: A XIV–XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkorai görög nyelvű forrásai. Összegyűjtötte, fordította és bevezetéssel ellátta Baán István. Bp., 2013. 57. o.; (8) Eisler János: Kis könyv a Szent Koronáról. Bp., 2013. 134. o.; (9) Dr. Sebestény Sándor: Az Ungvári Unió létrejötte 1646-ban. In: Havi Magyar Fórum. XXIII. évfolyam, 7–8. szám. 2015. július–augusztus, 104. o.; (10) Magyar Törvénytár 1000–1895. Milleniumi Emlékiadás. Szerkesztette Dr. Márkus Dezső. 1000–1526.

Bp., 1899. 3–19. o.; (11) V. Kovács Sándor: A bizánci irodalom kistükre. In: Irodalomtörténeti Közlemények 1975. 79. évfolyam, 1. füzet 103. o.; (12) Korai magyar történeti lexikon. (9–14. század). Főszerkesztő Kristó Gyula. Bp., 1994. 112., 283. o.;

VI. Keresztény egységünk alapvetése és jövőképe. (1) Hangay Zoltán: A pápák könyve. Bp., 1991. 106. o.; (2) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 389. o.; (3) A kereszténység krónikája.

Bp., 1998. 134. o.; (4) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 390. o.; (5) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 721. o.; (6) Boleratzky Lóránd: Az ökumenikus kérdés egyházi vonatkozásai. In: *Iustum Aequum Salutare*. III. 2007/1. 69. o.; (7) Dr. Berki Feriz: Az el nem ásott talentum. Bp., 1986. 394–395. o.; (8) Boleratzky Lóránd: Az ökumenikus kérdés egyházi vonatkozásai. In: *Iustum Aequum Salutare*. III. 2007/1. 67. o.

Babba Mária (részlet)